

ਮਾਂ

(ਮੈਕਸਿਮ ਗੌਰਕੀ ਦੇ ਏਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ)

(ਸਭ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਤਿੰਨ ਥਾਂਵੇ 'ਤੇ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਟੇਜ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨੇ ਥਾਵਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਰਨੀਚਰ ਦੇ ਇਕ ਔਧ ਆਈਟਮ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਥਾਵਾਂ ਹਨ: ਪਵੇਲ ਦਾ ਘਰ, ਮਾਲਕ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਆਰੰਭਕ ਸੀਨ ਵਿਚ ਪਵੇਲ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬਾਪ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਸੁੱਟਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਪ : ਸੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਖਾਣਾ ਪਕਾਇਆ ਗਿਆ ਏ ?

ਮਾਂ : (ਚੁੱਪ)

ਬਾਪ : ਬੋਲਦੀ ਨਹੀਂ ਕੁੱਤੀਏ... ?

ਮਾਂ : (ਚੁੱਪ)

ਬਾਪ : ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਭੌਂਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ... ਹਾਂ ਹਾਂ ਮੈਂ ਭੌਂਕਣ ਵਾਲਾ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ...
ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ

ਮਾਂ : ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਲ ਦੇ ਬਾਪੂ।

ਬਾਪ : ਕੀ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ? ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਮੈਂ ਕੀ ਭੌਂਕ ਰਿਹਾ ? ਸੋ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਾਗਲ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ। ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ ?

ਮਾਂ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਦੋਂ ਕਿਹਾ ਏ ?

ਬਾਪ : ਬਕਵਾਸ ਕਰਨੀ ਏ...

(ਮਾਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਚੁੱਕਦਾ ਏ ਤਾਂ ਪਾਵੇਲ ਪਿਛੋਂ ਆ ਕੇ ਇਹ ਹੱਥ ਰੋਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਪ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਕਹਿਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਹੱਥ ਥੱਲੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।)

ਪਵੇਲ : ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਪੂ ਤੂੰ ਮਾਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇਗਾਂ।

ਬਾਪ : (ਬਿੜਕਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ) ਤੂੰ ਕੌਣ ਏ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਏ, ਸਮਝਿਆ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ, ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮਾਲਕ, ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਮਾਰਾਂ, ਇਹਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮਾਲਕ ਹਾਂ, ਮਾਲਕ।

ਪਵੇਲ : ਇਹ ਔਰਤ ਜੋ ਤੇਰੀ ਪਤਨੀ ਏ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਏ।

ਬਾਪ : (ਟਕਾਰਤ ਨਾਲ)ਹੂੰ ਮਾਂ, ਇਕ ਪਿੱਲੇ ਦੀ ਮਾਂ, ਪਿੱਲਾ ਜੋ ਕਦੀ ਚੰਦੂ-
ਚੰਦੂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਘੁਰਕੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਏ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ
ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ... ਘਰ? ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਇਹਨੂੰ ਘਰ...? ਇਹ
ਕੌਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਕੌਈ ਘਰ ਨਹੀਂ।

(ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਲੜਖੜਾਉਂਦਾ-ਡਿੱਗਦਾ ਹੋਇਆ
ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਮਾਂ : ਪੁੱਤਰਾ, ਰੋਕ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ, ਇਹਨੇ ਘਰੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪੀ ਰੱਖੀ
ਏ, ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਨੇ ਜਾਏਗਾ, ਹੋਰ ਪੀਏਗਾ, ਖਰੂਦ ਪਾਏਗਾ। ਕੀ ਇਹ
ਸਭ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਪਵੇਲ : ਨਹੀਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਚੰਗਾ ਇਥੇ ਵੀ ਕੀ ਏ। ਜਦ ਸਿਰੇ
ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਗਲਤ ਏ ਤੇ ਫੇਰ ਚੰਗਾ ਹੋ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਏ ? ਤੇ
ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੌਈ ਨਾ ਕੌਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ
ਪਵੇਗਾ। ਬਸ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਪੂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇਗਾ।

ਮਾਂ : ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਏ ? ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ
ਊਟ-ਪਟਾਂਗ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਏ ਜੋ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।

ਪਵੇਲ : ਤੇ ਮਾਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਏ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਚਿੱਟੇ ਚਾਨਣ
ਵਾਂਗ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ।

ਮਾਂ : ਕੀ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ ?

ਪਵੇਲ : ਇਹੈ ਕਿ ਜੋ ਜੀਵਨ ਅਸੀਂ ਜੀ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਜੀਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ
ਇਸਨੂੰ ਜੀਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਏ, ਇਸਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨਾ ਏ।

(ਰੇਬਿਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।)

ਰੇਬਿਨ : ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਕਦੇ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ, ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ
ਇਹ ਏ।

ਪਵੇਲ : ਚਾਚਾ ਕਿਸਨੂੰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ?

ਰੇਬਿਨ : ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ, ਉਹ ਇਕ ਗਧਾ ਏ ਤੇ ਸਿਰਫ ਗਧਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਇਕ
ਮੂਰਖ ਗਧਾ ਏ, ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਏ।

ਮਾਂ : ਕੀ ਹੋਇਆ ਭਰਾਵਾ ?

ਰੇਬਿਨ : ਹੋਣਾ ਕੀ ਸੀ ? ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਉਹਨੇ ਫੋਰਮੈਨ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕੀਤਾ,
ਫਿਰ ਮਾਲਕ ਨਾਲ... ਮਾਲਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੱਲ੍ਹ ਤੋਂ ਤੂੰ ਕੰਮ 'ਤੇ ਨਹੀਂ
ਆਏਂਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ, ਉਹਨੇ ਮਾਲਕ
ਨੂੰ ਇਥ ਚੰਗੀ ਲਪੇਟਵੀਂ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਢੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਗੱਲਾਂ

ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਏ। ਤੇ ਹੁਣ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਨੇ ਬੈਠਾ ਪੀਂਦਾ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਉੱਟ-ਪਟਾਂਗ ਬਕਵਾਸ।

ਮਾਂ : ਭਰਾਵਾ ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆ।

ਰੋਬਿਨ : ਉਹ ਆਵੇ ਵੀ ਭਾਬੀ

ਮਾਂ : ਉਹ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਪਵੇਲ ਨਾਲ ਝਗੜ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਰੋਬਿਨ : ਝਗੜਕੇ ?

ਪਵੇਲ : ਹਾਂ ਚਾਚਾ, ਮੈਂ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਫੇਰ ਬਾਪੂ ਘਰੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਰੋਬਿਨ : ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਹ ਏ ?

ਪਵੇਲ : ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਹ ਏ।

ਮਾਂ : ਪਰ ਉਹਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਏ, ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ 22 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਪਵੇਲ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਉਹ 22 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਏ।

ਪਵੇਲ : 22 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਹਦੀਆਂ ਗਾਲ਼ਾਂ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਠੁੱਡੇ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮਾਂ : ਭਰਾਵਾ, ਇਹਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਰੋਬਿਨ : ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਵਾਂ ਭਾਬੀ, ਪਵੇਲ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਿਆ ਏ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੁੱਢੇ ਹਾਲੀਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸਮਝ ਸਕੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਵੀ ਆ ਪਵੇਲ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ, ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੋਪਾਲ ਕੱਟਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏ, ਇਹ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਏ... ਤੇ ਭਾਬੀ ਉਸ ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਨੇਕ ਔਰਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

(ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਕਰਾਸ ਬਣਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਡ ਆਉਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

ਸੀਨ ਦੂਸਰਾ

(ਪੰਜ-ਛੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰਕੇ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਪਵੇਲ ਥੜੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

ਪਵੇਲ : ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜੋ ਦਲਦਲ ਹੈ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ

ਫੈਕਟਰੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਬੋਅ ਮਾਰਦੀ ਦਲਦਲ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੀਲੀ ਭਾਫ਼ ਤੇ ਮੱਛਰਾਂ ਦੇ ਬੱਦਲ ਉਠਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਬਸਤੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਦਲਦਲ ਸਾਫ਼ ਹੋਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਪਿੱਛੇ ਹੋਰ ਸੋਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਵੇਂ ਆਏ ਕੈਮਿਸਟ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਲਦਲ ਵਾਲੀ ਮਲੂੜ ਮਿੱਟੀ ਕਾਫੀ ਮਹਿੰਗੀ ਵੇਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਸਾਇਣਿਕ ਗੁਣ ਹਨ। ਇਹ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਖੱਟਣ ਲਈ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹਦਾ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਦਲਦਲ ਸੁਕਾਉਣ ਖਾਤਰ ਹਰੇਕ ਵਰਕਰ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੋਪਕ ਕੱਟਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ। ਦਲਦਲ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰੀਂਗਨ ਵਾਲੇ ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੀੜੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਲੋਕ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਗਿਰਜੇ ਤੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਉਹ ਤਾਕਤ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਪੰਝੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਬਰ ਤੱਕ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਲੂਕ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਅਸੀਂ ਇਹਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂਗੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੰਮ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। (ਪਵੇਲ ਬੋਲਦਾ ਬੋਲਦਾ ਬਾਂਹ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਪੌਜ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਭੀੜ ਵੀ ਬਾਂਹ ਚੁੱਕਦੀ ਹੋਈ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

ਸੀਨ ਤੀਸਰਾ

(ਮਾਲਕ ਦਾ ਕਮਰਾ। ਮਾਲਕ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਾਸੀ ਲੋਕ ਉਹਦਾ ਟਾਇਮ ਕੀਪਰ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ-ਪਿਛੇ ਹੈ।)

ਮਾਲਕ : ਤਾਂ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਹਾਂ ਜੀ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹੀ ਹੈ।

ਮਾਲਕ : ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਜੀ ਟਾਈਮ ਕੀਪਰੀ ਲਈ।

ਮਾਲਕ : ਹੋਰ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਬੁੜਬੁੜ ਕਰਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉੱਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਦੇ ਰੋਅ ਵਿਚ ਨੇ।

ਮਾਲਕ : ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਸਹੀ ਕਰਨਗੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੋਪਕ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਜਨਾਬ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ।

ਮਾਲਕ : ਕਿਉਂ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਜਨਾਬ ਜਦੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਰਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਾਲਕ : ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਰਲ ਜਾਣ ਤੇ ਫੇਰ ਤੂੰ ਕਿਸ ਮਰਜ਼ ਦੀ ਦੁਆ ਏ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੁਆ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਮਰਜ਼ ਦੀ ਦੁਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੋਪਕ ਮੇਰੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ...

ਮਾਲਕ : ਔਛਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਏ, ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਕਮੋਡ 'ਤੇ ਬੈਠ ਆਵਾਂ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਹਾਂ ਜਨਾਬ, ਜਦੋਂ ਸਿਸਟਮ ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਮੋਡ 'ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਮਾਲਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਹ ਬਾਬਰੂਮ ਮਤਲਬ ਕਿ ਕਮੋਡ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਮੰਗਣ, ਕੰਨਟੀਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮੰਗਣ, ਸਟੋਰ ਕੀਪਰ ਕੋਈ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮੋਡ 'ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਲਕ : (ਪੈਂਟ ਦੇ ਬਟਨ ਬੰਦ ਕਰਦਾ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।) ਵਾਸੀ ਲੋਵ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸੋਚ ਲਿਆ ਹੈ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਕੀਮਤਲਬ ?

ਮਾਲਕ : ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਰਕਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਕੋਪਾਲ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਲੜ ਦੇ ਮੁਨਾਫੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਕੋਪਾਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਵਰਕਰਾਂ ਵਿਚ ਦੋਫੇੜ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਸੀ, ਕੀ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ? ਹਾਂ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਵੇਲ ਦਾ ਬਹਤ ਹੱਥ ਹੈ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਹਾਂ ਜਨਾਬ, ਇਹ ਪਵੇਲ ਹੀ ਕੰਬਖਤ ਹੈ।

ਮਾਲਕ : ਇਹ ਉਸੇ ਕਾਮੋਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਏ ਨਾ, ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਸੀ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਨਿਰਾ ਲੜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹ ਵੀ ਕੱਢੀ ਸੀ।

ਮਾਲਕ : ਗਾਲ੍ਹ ਉਹਨੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਕੱਢੀ ਸੀ, ਭਲਾ ਕੀ ਗਾਲ੍ਹ ਸੀ ਉਹ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਉਹੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੱਢੀ ਸੀ ਯਾਨੀ ਕੁੱਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਪਰ ਜਨਾਬ ਉਹ ਆਪ ਕੁੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰ ਗਿਆ।

ਮਾਲਕ : ਕਦੋਂ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਕੱਲ੍ਹ, ਬਸ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਨਾੜੀ ਫੱਟ ਗਈ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਏ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਪਵੇਲ ਨੇ ਉਹਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਉਹ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇਗਾ। ਬਸ ਇਹਦਾ ਉਹਨੂੰ ਸਦਮਾ ਲੱਗਿਆ। ਸਦਮੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਲਈ ਉਹ ਪੀਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪੀਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ।

ਮਾਲਕ : ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਉਹ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਿਆ, ਤੇਰਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਏ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਮੌਤ ਮਰੇਗਾ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਜਨਾਬ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਮੌਤ ਤੁਸੀਂ...

ਮਾਲਕ : ਪਰ ਇਹ ਪਵੇਲ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਦਹਾਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਪਵੇਲ ਦਾ ਬਾਪੂ ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ 'ਚੋਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਤੀਜੀ ਵਿਚੋਂ ਏ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤੀਜੀ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗਦਾ ਏ ਜੀ। ਜਦੋਂ ਬੋਲਦਾ

ਏ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਏ।

ਮਾਲਕ : ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਏ ਤੇ ਇਹਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਜ਼ਰੂਰ ਇਹਦਾ ਕਿਸੇ ਖਤਰਨਾਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਏ। ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਸਾਰਜੰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ਬਰ ਕਰਦੇ। (ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ) ਕੱਲ ਬਾਪ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਅੱਜ ਇਹ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਵਾਸੀ ਲੋਵ ਇਹ ਕੋਪਾਕ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੁਫੇੜ ਪਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੋਪਾਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਬਾਕੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਮੋੜ ਸਿਆਸਤ (ਹੱਸਦਾ ਹੱਸਦਾ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਸੀਨ ਚੌਥਾ

(ਪਵੇਲ ਦਾ ਘਰ, ਮਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਵੈਟਰ ਬੁਣਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਐਡਰੀ ਇਕ ਬੈਗ ਚੁੱਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੈਗ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਘਰ ਹੈ। ਮਾਂ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ।)

ਐਡਰੀ : ਹੁਭ ਰਾਤ, ਮੇਰਾ ਨਾ ਐਡਰੀ ਏ, ਪਵੇਲ ਘਰ ਹੈ? ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਹੁਣੇ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਗਾ। (ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਮਾਂ : ਪਰ...

ਐਡਰੀ : ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਏ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਏ?

ਮਾਂ : ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਏ ਪਰ...

ਐਡਰੀ : ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਸੱਟ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਏ। ਕਿਸਨੇ ਇਹ ਸੱਟ ਲਾਈ ਏ?

ਮਾਂ : ਤੇਰਾ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਮਤਲਬ ਏ?

ਐਡਰੀ : ਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਾਲਕ ਮਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਚਟਾਕ ਸੀ। ਉਹ ਚਟਾਕ ਉਹਦੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਮੋਚੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਬੂਟ ਦਾ ਕਾਲਵਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਗਵਾਹ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਗੋਚੀ ਲੈ ਲੈਣ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ।

ਜੀਕਣ ਉਹ ਉਹਦੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਮਾਂ : ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਵਾਲ ਹੀ ਤੂੰ ਇਕ ਦਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਚਟਾਕ ਮੇਰੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਹੀ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਰੱਬ ਉਹਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਅਮਨ ਦੇਵੇ। (ਕਰਾਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।)

ਐਡਰੀ : ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਥੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਸਾਂ। ਇਥੇ ਕਈ ਚੰਗੇ ਲੋਕ ਨੇ, ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬੰਦੇ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਏ ਮੈਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਮਾਂ : ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਏ ? ਚਾਹ ਪੀਂਏਗਾ ?

ਐਡਰੀ : ਜ਼ਰੂਰ ਪਰ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆ ਲੈਣ ਦਿਓ।

ਮਾਂ : ਹੋਰ ?

ਐਡਰੀ : ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਵੀ ਆਉਣਾ ਏ, ਮੀਟਿੰਗ ਏ, ਨਤਾਸ਼ਾ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਆਉਣਾ ਏ, ਕੁਝ ਪੈਂਫਲਿਟ ਲੈ ਕੇ। ਉਹ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਵੰਡਣੇ ਨੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਵੇਲ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ?

ਮਾਂ : ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਐਡਰੀ : ਮੂਰਖ ਏ, ਉਹਨੂੰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ। ਉਹਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਤਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਉਹ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਵੀ ਨੇ, ਪਰ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ। ਉਂਝ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਿਲਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛੋਗੇ ਕਿ ਨਤਾਸ਼ਾ ਕੌਣ ਏ, ਇਕ ਸਾਡੀ ਸਾਥਣ ਕੁੜੀ।

(ਨਤਾਸ਼ਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।)

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਕੁੜੀ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਗਰਭਵਤੀ ਤੀਵੀ, ਜਿਹੜੀ ਹੁਣੇ ਇਥੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਏ।

(ਨਤਾਸ਼ਾ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕੋਟ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੇਟ ਉਹਦਾ ਇਕ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੋਟ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਨੇ ਉਹ ਕੋਟ ਪੈਂਫਲਿਟ ਏ ਤੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਦਾ ਬੰਡਲ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।)

ਐਡਰੀ : ਨਤਾਸ਼ਾ ਇਹ ਕੀ ?

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਤੂੰ ਦੇਖਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਔਖੀ-ਔਖੀ ਤੁਰੀ ਆਵਾਂ, ਦੋ ਪੁਲਸੀਏ ਖਲੋਤੇ ਸਨ, ਇਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਹਨੂੰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ

ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਦੂਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹਰਾਮ ਦਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੀ ਏ ਤਾਹੀਓਂ ਘਰੋਂ ਬੋਘਰ ਹੋਈ ਏ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, ‘ਮੂੰਹੋਂ ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੋ, ਉਂਝ ਐਂਡਰੀ ਤਾੜਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਨਾ ਸਹੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈਂਫਲਿਟਾਂ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਬੱਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਏ। ਜਿਹੜਾ ਮੁੱਠੀ ਵੱਟ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਏ। “ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।” (ਮਾਂ ਵੱਲ) ਤੁਸੀਂ ਪਵੇਲ ਸਿਪਾਇਲ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋ ? ਸੁਭ ਰਾਤ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਨਤਾਸ਼ਾ ਏ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਾਕਫ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ।

ਮਾਂ : ਹਾਂ (ਉਹਨੂੰ ਕੰਬਦਾ ਵੇਖ ਕੇ) ਤੈਨੂੰ ਠੰਡ ਲੱਗ ਰਹੀ ਏ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਕਹਿਰ ਦੀ, ਕੋਈ ਝੱਖੜ ਏ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ?

ਮਾਂ : ਮੈਂ ਸਾਵਰ ਗਰਮ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਬਸ ਇਕ ਮਿੰਟ (ਮਾਂ ਉੱਠ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

ਨਤਾਸ਼ਾ : (ਸ਼ਾਲ ਲਪੇਟ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹੋਏ)। ਕੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਏ ਐਂਡਰੀ ?

ਐਂਡਰੀ : ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਤੇ ਹਮਰਦ ਨੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਇਹਦੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸਨ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਏ ਉਹ ਜਿਉਂਦੀ ਏ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਤੂੰ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਉਹ ਮਰ ਗਈ ਸੀ।

ਐਂਡਰੀ : ਉਹ ਮੇਰੀ ਪਾਲਕ ਮਾਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜੰਮਣ ਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਖ਼ਬਰੇ ਲੀਵ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਮੰਗਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਕਾਸ਼ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਕਦੀ ਲੱਭ ਸਕਦਾ।

(ਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚਾਹ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਨੇ ਵਿਚ ਰੇਬਿਨ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਰੇਬਿਨ : ਇਥ ਕੱਪ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਪੈ ਲੇਸੀਆ

ਮਾਂ : ਤੂੰ ਵੀ ? ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਏ ?

ਰੇਬਿਨ : ਹਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਆਇਆਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਹੈਨ ਅਕਲਮੰਦ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਲੋੜ ਏ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਮਾਂ ਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਝਦੀ ਏ ਕਿ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਖਾਉਣਾ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਔਖਾ ਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲ ਪਲੋਸਕੇ ਇਕ ਸਾਊ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਉਣਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਔਖਾ ਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਏ। ਇਹ ਲਿਆਉਣਾ ਭਲੇ ਹੀ ਔਖਾ

ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹਨੂੰ ਸਾਂਭਣਾ ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਵੀ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਐਂਡਰੀ : ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਏ।

ਰੇਬੇਨ : ਬਿਲਕੁਲ, ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੁੜੀਏ ਇਹ ਦੱਸ ਅੱਜ ਕੀ ਸੌਗਾਤ ਲਿਆਈ ਏ ਸਾਡੇ ਲਈ ?

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਸਬਰ ਨਾਲ ਬਹਿਜਾ ਚਾਚਾ, ਚਾਹ ਤਾਂ ਪੀ ਲਵਾਂ।
(ਸਾਰੇ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਇਕ ਕੁੱਪ ਹੈ।)

ਮਾਂ : (ਇਕ ਪਾਸੇ) ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਪਵੇਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਟੱਬਰ ਏ, ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਟੱਬਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਹ ਪੀਂਦਿਆਂ ਪਵੇਲ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।)

ਪਵੇਲ : ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਐਂਡਰੀ : ਹਾਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਤੇਰੇ ਨਵਾਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪਵੇਲ : ਮੈਨੂੰ ਉਤਲੀ ਸੜਕ ਦੇ ਚੱਕਰ ਘੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਕ ਮੋਚੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੰਦਾ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਏ। ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਂ ਇਕ ਕੱਪ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੀ।
(ਮਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕੱਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।)

ਪਵੇਲ : ਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਸੌ ਜਾਵੋ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲੱਗੇ।

ਮਾਂ : ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬੈਠੋਗੇ ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਥੋੜੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਲੈ ਆਵਾਂ ?

ਪਵੇਲ : ਨਹੀਂ ਮਾਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ।

ਮਾਂ : (ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ) ਤੇ ਰੀਬੇਨ ਤੂੰ ਵੀ ?

ਰੀਬੇਨ : (ਰੋਂਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ) ਆਹੋ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਏ। ਇਹ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਬੜੇ ਡਾਢੇ ਨੇ।

ਐਂਡਰੀ : ਰੋਂਦਾ ਕਿਉਂ ਏ ਚਾਚਾ, ਅਸੀਂ ਕਦੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਏ ?

ਰੀਬੇਨ : ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਫੇਰ ਕੌਣ ਚਾਹੇਗਾ ਕਿ ਮੁੜਕੇ ਗਧਾ ਬਣੇ।

ਪਵੇਲ : (ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਰੱਖ ਕੇ) ਤੇ ਸਾਥੀਓ, ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਾਂ : ਮੈਂ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਹਰਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਪਵੇਲ : ਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੌ ਜਾਵੋ, ਸਵੇਰ ਦੇ ਥੱਕੇ ਹੋਵੋਗੇ।

ਮਾਂ : ਥਕਾਵਟ ਕਾਹਦੀ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਰੋਜ਼-ਰੋਜ਼ ਆਉਣਾ ਏ ?

ਐਂਡਰੀ : ਮਾਂ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼-ਰੋਜ਼ ਹੀ ਆਉਣਾ ਏ ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਇਹ ਘਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ।

ਮਾਂ : ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਘਰਦੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

(ਮਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕੁਰਸੀ ਵੱਲ ਵੱਧਦੀ ਹੈ ।)

ਐਂਡਰੀ : (ਹੌਲੇ ਜਿਹੇ) ਨਤਾਸ਼ਾ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਘਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਏ ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਐਂਡਰੀ ਤੂੰ ਬੜਾ ਭੈੜਾ ਏ ।

ਐਂਡਰੀ : ਤੇ ਚੰਗੀ ਤੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ।

(ਮਾਂ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦੀ ਹੈ, ਸੰਗੀਤ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਈਲੈਂਟ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬਹਿਸ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੰਗੀਤ ਬੰਦ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਫਰੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।)

ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਅਵਾਜ਼ : ਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਥੇ ਮੀਟਿੰਗ ਚਲਦੀ ਰਹੀ । ਇਹ ਮਾਂ ਲਈ ਉਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਣਨਾ ਸੀ, ਅੱਧ ਸ਼ੁੱਠੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਨੇ । ਉਹ ਨਤਾਸ਼ਾ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ, ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਦਿਨ ਚੇਤੇ ਆਏ, ਉਹਨੂੰ ਯਾਂਦ ਆਇਆ ਕੀਕਰ ਉਹਦੀ ਕੁੜਮਈ ਆਪਣੇ ਖੋਂਦ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ । ਇਕ ਮਹਿਫਲ ਬਾਅਦ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਕੰਧ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਛੱਡਿਆ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇਂਗੀ ? ਉਹ ਬਰਵੇਂ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ । ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਦਿਲ ਦੋਵੇਂ ਦੁੱਖ ਗਏ ਸਨ । ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਛੱਡਾ ਨਾ ਸਕੀ । ਐਤਵਾਰ ਮੈਂ ਵਿਚੋਲੇ ਨੂੰ ਘਲਾਂਗਾ, ਉਸਨੇ ਵੰਗਾਰਿਆ ਤੇ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਘੱਲ ਵੀ ਦਿੱਤਾ । ਅੱਧ ਸੁਪਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪਵੇਲ, ਨਤਾਸ਼ਾ, ਐਂਡਰੀ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ।

(ਫਰੀਜ਼ ਐਕਸ਼ਨ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।)

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਹਾਂ ਪਵੇਲ ਤੂੰ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਦਲੀਲ ਦੀ ਮਸ਼ਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਜੋ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਵੇਖ ਸਕਣ । ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸੱਚਾ ਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਜਵਾਬ ਹੈ । ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਤੇ ਸਾਰਾ ਝੂਠ ਸਾਨੂੰ ਜਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਐਂਡਰੀ : ਪਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਉਹ ਹਾਲੇ ਸਮਝਣਗੇ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕ ਕੋਪਕ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਹੜਤਾਲ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਖਿਆਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪਰੀ ਲੋਕ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪਵੇਲ : ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਭਰਿਆ ਪੇਟ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਡੰਗਰ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭਰੇ ਢਿੱਡਾਂ ਦੇ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਚਾਹੀਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਇਹ ਕੋਪਕ ਲਈ ਇਹ ਹੜਤਾਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੋਵੇ, ਇਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ ਇਨਕਲਾਬ, ਜੋ ਇਸ ਗਲਾਜ਼ਤ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਨਿਜਾਤ ਦਿਵਾਏ। ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕ ਜੰਗ ਲੜਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਏ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਇਹੋ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵੇਲਾ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਏ, ਕਿਉਂ ਹੱਥ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰੀ ਬੈਠੇ ਰਹੀਏ।

ਐਂਡਰੀ : ਲੜਾਈ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਨਤਾਸ਼ਾ ਹਾਲੀ ਵੇਲਾ ਫੌਜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਇਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦਾ ਕੱਢਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ, ਜੋ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਅਯਾਸੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਇਹ ਇਕ ਕੋਪਕ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮੌਕਾ ਹੈ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕੁ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

ਐਂਡਰੀ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਆਖੋ ਨਤਾਸ਼ਾ, ਅਸੀਂ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਹਾਂ ਜਿਸਦੀ ਹਰ ਇਕ ਕਣੀ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਸਿਜਦੀ ਏ।

(ਰੀਬੇਨ ਕਪਸਾ ਨਾਲ ਉਠਦਾ ਏ ਤੇ ਵਾਸੀ ਲੋਵ ਨੂੰ ਕਾਲਰ ਤੋਂ ਘੜੀਸੀ ਅੰਦਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।)

ਰੀਬੇਨ : ਕੁਝ ਲੋਕ ਐਸੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਬੀਜ ਕਦੀ ਨਾ ਮੌਲਣ, ਧਰਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੰਜਰ ਹੀ ਰਹੇ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ

ਰੀਬੇਨ : ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਝਾਕਦਿਆਂ ਤਾਂ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਏ, ਸਾਲਿਆ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦਾ ਏ। ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਟਾਈਮ ਕੀਪਰੀ ਕਰਨਾ ਏ ਪਰ ਇਥੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਟਾਈਮ ਕੀਪਰੀ ਲਈ ਤੇਰੀ ਕਿੰਨੇ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਏ ?

(ਇਕ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।)

ਪਵੇਲ : ਜਾਣਦੇ ਚਾਚਾ, ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਵਕਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਝਾਕਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾਕਣ ਦਿਓ।

ਰੀਬੇਨ : (ਉਹਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕੇ ਕੱਢਦਾ ਹੋਇਆ) ਜਾ ਓਏ ਸੂਰਾ ਤੇਰੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਪਵੇਲ ਇਥੇ ਏ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲੈ, ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਣੀ ਏ, ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਏ।

ਪਵੇਲ : ਚਾਚਾ, ਇਹਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਮੌਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਏ। ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਥੀਓ, ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਥੇ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ਤੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਪੈਂਫਲਿਟ ਜੋ ਨਤਾਸ਼ਾ ਲਿਆਈ ਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਅਤੇ ਵੰਡ ਚਾਚੇ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਤੇ ਨਤਾਸ਼ਾ ਕੋਪਾਕ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਦੋ ਵਰਮੀ ਕਲ ਰਾਤ ਲੰਘ ਕੇ ਇਥੇ ਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੁਲਗਦੀ ਚਿੰਗਾਰੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੱਗ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : (ਉੱਠਦੇ ਹੋਏ) ਅੱਛਾ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਹੁਣ ਖਤਮ, ਤੂੰ ਐਂਡਰੀ ਮੈਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏਂਗਾ ਨਾ। ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਗਲੀ ਨਾ ਮੁੜ ਜਾਵਾਂ।

ਐਂਡਰੀ : ਜ਼ਰੂਰ।

(ਨਤਾਸ਼ਾ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏ, ਮਾਂ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ।)

ਮਾਂ : ਨਤਾਸ਼ਾ, ਏਸ ਮੌਸਮ ਲਈ ਤੇਰੀਆਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਕੁਝ ਠੰਡੀਆਂ ਨੇ, ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਉੱਨ ਦੀਆਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਉਣ ਦਿਆਂ?

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਐ, ਪਰ ਉੱਨ ਮੈਨੂੰ ਖਾਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਏ।

ਮਾਂ : ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਉਣ ਕੇ ਦਿਆਂਗੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖਾਰਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਤੁਸੀਂ ਕੇਡੇ ਪਿਆਰੇ ਓ, ਬਿਲਕੁਲ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗ।

ਐਂਡਰੀ : ਮਾਵਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਪਾਲਕ ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ? ਅਸਲੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਮਾਂ, ਇਹਨੂੰ ਖਾਰ ਆ ਗਈ ਏ।

ਐਂਡਰੀ : ਆਹੋ ਆ ਗਈ ਏ, ਏਸ ਵਿਚ ਭਲਾ ਕੀ ਗਲਤ ਏ? (ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ) ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉੱਨ ਦੀਆਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਉਣ ਦੇਣਾ।

ਮਾਂ : ਜ਼ਰੂਰ ਉਣ ਦਿਆਂਗੀ।

ਰੀਬੇਨ : (ਜਿਹਨੇ ਸਾਰੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਸਾਂਭ ਲਏ ਹਨ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਏ) ਤਾਂ ਜੋ ਇਨਕਲਾਬ ਜਦੋਂ ਆਵੇ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਸਿਆਣੇ ਜੁਰਾਬਾਂ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਰਵੇ ਤੇ ਉਹ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਣ। ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਵੇ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਚਾਚਾ ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਲੰਘਣ ਨਾ ਦੇਵੀਂ। ਬਸ ਕਾਲਰ ਤੋਂ ਪਕੜ ਕੇ ਰੱਖੀਂ।

(ਸਾਰੇ ਹੱਸਦੇ ਹਨ, ਚਾਚੇ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਂਡਰੀ ਅਤੇ ਨਤਾਸ਼ਾ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।)

ਮਾਂ : ਵੇਲ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਏ ?

ਪਵੇਲ : ਗੱਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਹੀਂ, ਬਸ ਕੁਝ ਚੰਗਾ-ਚੰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹੈ।

ਮਾਂ : ਮੈਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਉਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਗਲਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਐਂਡਰੀ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਏ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਰਵੇਗਾ।

ਪਵੇਲ : ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਇਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਏ।

ਮਾਂ : ਤੇ ਉਹ ਕੁੜੀ, ਇਹ ਕੌਣ ਏ ?

ਪਵੇਲ : ਇਕ ਉਸਤਾਦਨੀ।

ਮਾਂ : ਬੜੀ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿੰਨੇ ਥੋੜੇ ਕੱਪੜੇ ਉਹਨੇ ਪਾਏ ਸਨ। ਉਤੋਂ ਇੰਨੀ ਸਰਦੀ, ਜੁਕਾਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਇਹਦੇ ਮਾਪੇ ਕਿਥੇ ਨੇ।

ਪਵੇਲ : ਮਾਸਕੋ ਵਿਚ, ਇਹਦਾ ਪਿਓ ਅਮੀਰ ਏ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਬੜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਏ, ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਗਰਭਵਤੀ ਫਾਰਖਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਏ।

ਮਾਂ : ਕਿਉਂ ?

ਪਵੇਲ : ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ।

ਮਾਂ : ਹੁਣ ਉਹ ਬਾਹਰ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਗਈ ਏ ? ਰਾਤ ਉਹ ਇਥੇ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੌਂ ਜਾਂਦੀ।

ਪਵੇਲ : ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ, ਉਸਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਕੋਈ ਏਥੇ ਵੇਖ ਲਵੇ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਮਾਂ : ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਏਡੀ ਖਤਰਨਾਕ ਗੱਲ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਕੋਈ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਪਵੇਲ : ਨਹੀਂ ਮਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਕ

ਦਿਨ ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕਿਆ ਜਾਣਾ ਏ, ਇਹਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਮਾਂ : ਸ਼ਾਇਦ ਰੱਬ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚ ਜਾਓ।

ਪਵੇਲ : ਨਹੀਂ ਮਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਬਚਿਆ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਮਾਂ : ਔਛਾ ਤੂੰ ਸੌਂ ਜਾ, ਤੂੰ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਤੇਰੀ ਗਤ ਚੰਗੀ ਲੰਘੇ।

(ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠ 'ਤੇ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਉਹਦੇ 'ਤੇ ਕੰਬਲ ਦੇਂਦੀ ਏ। ਉਹਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਂਗਲਾਂ ਫੇਰਦੀ ਏ ਤੇ ਫੇਰ ਕਰਾਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੀ ਏ।)

ਮਾਂ : ਸੌਂ ਜਾ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ, ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸੁਪਨੇ ਆਉਣ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਲਣ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਉਲੀਕੇ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਹੱਥ ਰੋਕੇ ਸਨ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਿਹੜੀ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬੁਰਾ ਆਖਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਰਾਹ 'ਚ ਖਲੋ ਕੇ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਤੇਰੇ ਬਾਪ ਨੇ ਇਹ ਸਦਮਾ ਨਾ ਸਹਾਰਿਆ ਤੇ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਉਹਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਪਰ ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਧੋਤੀ ਗਈ ਏ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।

(ਫੇਰ ਕਰਾਸ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਉੱਠ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਜੰਟ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਸਾਰਜੰਟ : (ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੇਖ ਕੇ) ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਭ ਲੋਕ ਕਿੱਧਰ ਗਏ ਨੇ ?

ਪਵੇਲ : ਕੌਣ ?

ਸਾਰਜੰਟ : ਭੋਲਾ ਨਾ ਬਣ, ਇਕ ਕੁੜੀ, ਇਕ ਹੋਰ ਜਵਾਨ ਤੇ ਇਕ ਬੁੱਢਾ।

ਪਵੇਲ : ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਪਰ ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਸਨ, ਸਾਡੀ ਇਤਲਾਹ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਪਵੇਲ : ਸਨ ਤੇ ਹਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਏ, ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈਨੀ, ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜੁਆਬਦੇਹ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਤੇਰਾ ਬਾਪ ਵੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗਾ।

ਪਵੇਲ : ਜ਼ਰਾ ਤਮੀਜ਼ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਸਾਰਜੰਟ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਮਾਂ : ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਹੋ ਕੌਣ ? ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਕੀ ਏ ?

ਸਾਰਜੰਟ : ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੀਦੈ ਉਹ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਇਥੇ ਰਾਤ ਕੀ ਹੁੰਦੈ ਰਿਹਾ ?

ਮਾਂ : ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਚੰਗੀਆਂ-ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਊ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਂ : ਕਿਸ ਲਈ ?

ਸਾਰਜੰਟ : ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਇਥੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ ਜਾਂ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ?... (ਕਿਤਾਬ ਪਕੜ ਕੇ) ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਸਦੀਆਂ ਨੇ ?

ਪਵੇਲ : ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਨੇ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਅੱਛਾ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਵੀ ਏ।

ਪਵੇਲ : ਹਾਂ, ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿ ਚੂਹਿਆਂ ਤੇ ਔਕਾਬਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਏ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਕੀ ਮਤਲਬ ? ਕੀ ਫਰਕ ਏ ?

ਪਵੇਲ : ਚੂਹੇ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਖੁੱਡ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਤਕਦੀਰ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਤੇ ਔਕਾਬ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਲੱਭਦੇ ਨੇ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਚਾਣਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਹੂੰ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਾਫੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਏਂ ਤੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਪੜ੍ਹਦਾ ਏ ?

ਮਾਂ : ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹਾਂ।

ਸਾਰਜੰਟ : (ਲਗਾ ਕੇ) ਤਾਂ ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੁਕਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਏ।

ਪਵੇਲ : ਮੌਸਮ ਹੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏ ਸਾਰਜੰਟ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਖੈਰ, ਹਾਲੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਏ ਕਿ ਇਸ ਜੁਕਾਮ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖ। ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਵੱਧ ਜਾਏ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਤੇਰਾ ਜਾਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਪਵੇ।

ਪਵੇਲ : ਤੁਹਾਡੀ ਨੇਕ ਸਲਾਹ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰੀਆ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਲਹ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮ ਜਦੋਂ ਝੱਖੜ-ਤੁਫਾਨ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖਿੜਕੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ।

(ਸਾਰਜੰਟ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।)

ਮਾਂ : ਤੈਨੂੰ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਪਵੇਲ : ਮਾਂ ਉਹ ਨਤਾਸ਼ਾ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਨਤਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਹਦਾ ਪਤਾ ਸੀ।

ਮਾਂ : ਹਾਏ ਮੈਂ ਮਰਜਾਂ, ਉਸ ਬੋਟ ਜਿਹੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਐ ?

ਪਵੇਲ : ਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਜੋਤੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੁਭਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ।

ਮਾਂ : ਤੇ ਸੱਚ ਜਦੋਂ ਲਾਟ ਵਾਂਗ ਬਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਫੇਰ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨਗੇ ? (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਕੇ) ਹੁਣ ਤੂੰ ਕਿਧਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਏ ?

ਪਵੇਲ : ਮੈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਇਹ ਸਾਰਜੰਟ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਆਏ। (ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਮਾਂ : (ਪਿਛੋਂ) ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਈਂ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਸਮਾਵਰ ਗਰਮ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।

ਸੀਨ ਪੰਜਵਾਂ

(ਮਾਲਕ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ। ਮਾਲਕ ਵਾਸੀ ਲੋਵ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

ਮਾਲਕ : ਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਆਹੋ ਜੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਮੈਨੂੰ ਕਾਲਰ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਖਿੱਚਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵੇਖਣਾ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੁਣਨਾ ਸੀ।

ਮਾਲਕ : ਤੇ ਉਸ ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਥੱਪੜ ਮਾਰੇ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਇਕ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਣ ਵੇਲੇ ਤੇ ਇਕ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵੇਲੇ।

ਮਾਲਕ : ਜੇ ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਚਾਰ ਮਾਰਦਾ, ਦੋ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਣ ਵੇਲੇ, ਤੇ ਦੋ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵੇਲੇ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਉਹ ਕਿਉਂ ਜਨਾਬ ?

ਮਾਲਕ : ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਸੂਸ ਕਹੇ ਤੇ ਫਿਰ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦਾ ਪਕੜਿਆ ਜਾਏ, ਉਹ ਗਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਧੇ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਜਨਾਬ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਗਧੇ ਨੇ ਉਹ ਕੁਝ ਸੁਣ ਲਿਆ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤੇ ਸੁੰਘਦੇ ਨੇ, ਤੇ ਫੇਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਉੱਤੇ ਝਪਟਦੇ ਨੇ।

ਮਾਲਕ : ਤਾਂ ਤੂੰ ਗਧੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਏ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਜਨਾਬ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਹਿ ਲਵੋ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਰਾਤ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਵੇਖਿਆ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਬਣ ਸਕਦੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਚੌਕੀ ਦੇ ਸਾਰਜੰਟ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰਦੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਛਾਪਾ ਮਾਰੇ ਤੇ ਉਸ ਕੁੜੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣੇ, ਉਸਨੂੰ ਰਾਤ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਵੇਖਿਐ।

ਮਾਲਕ : ਪਰ ਸਾਰਜੰਟ ਦੇ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਹਾਂ ਜੀ, ਉਹ ਕੋਈ ਫੌਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਜਿਸਦਾ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਝੰਡਾ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਗੇਟ 'ਤੇ ਗੱਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਗੁਸਤਾਖੀ ਮੁਆਫ਼ ਜੇ ਉਹ ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਖੰਜਰ ਗੱਡਿਆ ਗਿਆ ਏ...

ਮਾਲਕ : ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਖੰਜਰ... (ਐਕਟਿੰਗ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ ਏ) ਕਮਡੋ

(ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੱਸਦਾ ਹੈ।)

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਹਾਂ ਜੀ ਕਮਡੋ... ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਕਿ ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਕਮਡੋ, ਉੱਤੇ ਤੀਸਮਾਰ ਖਾਂ, ਵਿਚੋਂ ਕਮਡੋ

ਮਾਲਕ : (ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ) ਮੈਂ ਸੋਚ ਲਿਆ ਏ ਵਾਸੀ ਲੋਵ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਕੀ ਜਨਾਬ ?

ਮਾਲਕ : ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰ ਚੁੱਕਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਏ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੁਲਿਸ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹੇ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ ?

ਮਾਲਕ : ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ? ਭਲਾ ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਹੈ ਕਿਸ ਲਈ ? ਇਹ ਹੈ ਹੀ ਇਸੇ ਲਈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗੁੰਡੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਾਊ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਖੰਜਰ ਮਾਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਾਂ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋ, ਜ਼ਾਰ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਪਵੇਲ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਗੁੰਡੇ ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਨਹੀਂ।

ਮਾਲਕ : ਇਹ ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਏ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਜਨਾਬ ਇਹ ਪਵੇਲ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਇਆ, ਜਿਹਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਣੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ, ਉਹ ਗੁੰਡੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਐਸਾ ਰਾਜ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਾਰ ਦਾ ਸਖਸ਼ੀ ਰਾਜ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਾਲਕ : ਕੀ ਉਹ ਜ਼ਾਰ ਦਾ ਤੱਖਤਾ ਉਲਟਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਹਾਂ ਜਨਾਬ, ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਕੁੜੀ ਜਿਹੜੀ ਫੌਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਫੌਜ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਏ।

ਮਾਲਕ : ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੂੰ ਸਾਰਜੰਟ ਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ ?

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਨਹੀਂ ਜਨਾਬ, ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਕਦੋਂ ਮਿਲਿਆ ਏ ?

ਮਾਲਕ : ਫੇਰ ਹੁਣ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇਵੇ, ਹੋਰ ਫੋਰਸ ਮੰਗਵਾਏ। ਤੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਗੇਟ ਦੇ ਅੱਗੇ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਕੇ ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਖੰਜਰ ਗੱਡਣਗੇ, ਓਏ ਮੁਰਖਾ ਉਹ ਤਾਂ ਜ਼ਾਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਖੰਜਰ ਗੱਡਨ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਨੇ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਆਹੋ ਜਨਾਬ ਇਹ ਕੁੜੀ ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਕੋਪਕ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਅਤੇ ਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੱਖ ਸਮਝ ਨਾ ਪਈ, ਭਲਾ ਕੋਪਕ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਅਤੇ ਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੋਇਆ ਏ ?

ਮਾਲਕ : ਓਏ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਈ ਉਹ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਪੈ ਗਈ ਏ, ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਕੁੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਖਤਰਨਾਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ, ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਾਰ ਦਾ ਤੱਖਤਾ ਉਲਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ। ਪਾਵੇਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਏ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਐਸੇ ਬਾਪ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਏ ਜੋ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਨਾਲੀ ਫੱਟਣ

ਕਰਕੇ ਮਰ ਗਿਆ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਪਰ ਪਵੇਲ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਪਵੇਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ। ਕੀ ਇਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਪੈਗ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਨਾ ਪੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਲਗਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੀ ਨਸ਼ਾ ਪੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਅੱਗੇ ਭਲਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕੀ ਰਹਿੰਦੈ ?

ਮਾਲਕ : ਤੇਰੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਆਪੇ ਹੀ ਇਕ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਹੁਣ ਸਿੱਧਾ ਸਾਰਜੰਟ ਕੋਲ ਪੁਲਿਸ ਚੋਕੀ ਜਾ ਤੇ ਸਾਰਜੰਟ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ। ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਮਹੀਨਾ ਲੈ ਜਾਏਗਾ ਨਾਲੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਉਹ ਤਾਲਮੇਲ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹੇ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ।

(ਜਾਣ ਲਈ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ।)

ਮਾਲਕ : (ਉਹਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੋਇਆ) ਤੇ ਸੁਣ (ਬੋਝੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨੋਟ ਕੱਢਦਾ ਹੋਇਆ) ਇਹ ਰੱਖ ਲੈ ਕੰਮ ਆਉਣਗੇ। ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇਰੀ ਬੀਵੀ ਬਿਮਾਰ ਏ।

ਵਾਸੀ ਲੋਵ : ਉਹ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ (ਨੋਟ ਬੋਝੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ) ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਗੇ।

ਮਾਲਕ : ਮੈਂ ਵੀ ਚੱਲਾਂ, ਸਾਦੀਆ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਣੀ ਏ। ਹਾਲੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਤੋਹਫਾ ਵੀ ਲੈਣਾ ਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਮੂੰਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ, ਔਰਤ ਭਾਵੇਂ ਬੀਵੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਾਸੂਕਾ। ਖੁਸ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ।

(ਟਾਈ ਵਗੈਰਾ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਸੀਨਫੇਵਾਂ

(ਪਵੇਲ ਬੈਠਾ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਮਾਂ ਪਰੇ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।)

ਮਾਂ : ਪਵੇਲ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਏ, ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ

ਕਹਿਣ ਲਈ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪਵੇਲ : ਕੀ ਗੱਲ ਏ ਮਾਂ ?

ਮਾਂ : ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਖਤਰਾ ਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਕੜੇ ਵੀ ਜਾਓ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੰਮੀ ਕੈਦ ਕੱਟਣੀ ਪਵੇ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਫਿਕਰ ਏ ਕਿ ਤੇਰੀ ਇਹ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ ਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਛੁਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।

ਪਵੇਲ : ਨਹੀਂ ਮਾਂ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਮਾਂ : ਇਹੋ ਗੱਲ ਏ, ਰਾਤ ਐਂਡਰੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਛੁਪਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਹੋਵਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਂਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਸ ਵੱਡੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਏ ਤੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਵੀ ਝੱਲ ਲਵਾਂਗੀ।

ਪਵੇਲ : (ਤਾੜੀ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ) ਮਾਂ, ਸੱਚੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਹੰਢਿਆ ਹੋਇਆਂ ਸਾਥੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਘੜੀ ਆ ਗਈ ਏ, ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆ ਰਹੇ ਨੇ।

ਮਾਂ : ਜੇ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਤੇ ਫੇਰ ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਚਲਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ?

ਪਵੇਲ : ਨਹੀਂ ਮਾਂ, ਇਹ ਸਾਡਾ ਫੈਸਲਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਣੀ ਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੀ ਬਸਤੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ, ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਝਪੜ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਈ ਏ, ਜਿਸ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਏ ਉਹਦੀ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਏ।

ਮਾਂ : ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਤੈਨੂੰ ਇਥੇ ਪਕੜਨ ਆਏਗੀ ?

ਪਵੇਲ : ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਏ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਝੜਪ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਏ, ਉਹਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਏ। ਜਾਇਦਾਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ

ਫਰਜ਼ ਏ।

ਮਾਂ : ਤੇ ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਪਿਛੋਂ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ, ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਗੂ ਮੰਨਦੇ ਨੇ।

ਪਵੇਲ : ਮੇਰੇ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਏ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਆਗੂ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ। ਬਸ ਮਾਂ ਇਹੀ ਸਮਝ ਲਵੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਆਗੂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਏ।

ਮਾਂ : (ਬੜੇ ਭਾਵੁਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਏ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਾਥੀ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ, ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ।

ਪਵੇਲ : ਮਾਂ... ਤੂੰ ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਏ... ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੂਲੀ ਵੀ ਹੱਸਦਾ-ਹੱਸਦਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹਾਂ (ਮਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਚੁੰਮਦਾ ਹੈ।)

(ਸਾਰਜੰਟ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਪਵੇਲ : ਸਾਰਜੰਟ, ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਆ ਗਏ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਾਇਗੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਤੇਰਾ ਜੁਕਾਮ ਬਹੁਤਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ਪਰ ਮੇਰੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਦਾ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ।

ਪਵੇਲ : ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੇਕਰ ਮੌਸਮ ਝੱਖੜ ਤੇ ਤੁਫਾਨ ਦਾ ਹੋਏ, ਕੋਈ ਖਿੜਕੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਤੇ ਝੱਖੜ ਤੁਫਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਹਰਲੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਉੱਠਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰਜੰਟ : ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ?

ਪਵੇਲ : ਹਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਕਿਸ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਉਹ ਜੀਅ ਰਹੇ ਨੇ, ਉਹ ਬੜਾ ਜ਼ੁਲਮੀ ਵਰਤਾਰਾ ਏ, ਫੇਰ ਕੋਈ ਚੁੱਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਏ। ਸਾਰਜੰਟ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਦੋਹੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਨੇ, ਇਕ ਉਹ ਜੋ ਕੰਮ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿ

- ਲਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੀ ਹੋ।
- ਸਾਰਜੰਟ : ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਏ ਕਿ ਤੂੰ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਏ, ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਏ।
- ਪਵੇਲ : ਮੈਂ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੱਚ ਏ ਕਿ ਜਿਸ ਨਿਜਾਮ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਰਗੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੰਮੀ ਲੜਾਈ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਪਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਲਾਲਸਾ ਛੇਤੀ ਕਿਤੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।
- ਸਾਰਜੰਟ : ਇਹ ਬਿਆਨ ਬਾਜ਼ੀ ਤੂੰ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਵੀਂ, ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਏ ਤਾਂ ਕਰ ਲੈ।
- ਪਵੇਲ : ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਉਹ ਸਮਝ ਵੀ ਗਈ ਏ।
- (ਜਾਂਦੇ ਹਨ।)

ਸੀਨ ਸੱਤਵਾਂ

(ਇਕ ਬੁੱਢਾ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

ਬੁੱਢਾ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਵੇਲ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਏ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਉਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਇਬੇਰੀਆ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਉਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਮੇਰੀ ਉਮਰ 40 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਏ। 10 ਸਾਲ ਹੋਏ ਮੈਂ ਪੰਜ ਮਣ ਭਾਰ ਬਿਨਾਂ ਮੂੰਹ ਵੱਟੇ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦਾ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਤਕੜਾ ਆਦਮੀ ਸੱਤਰ ਵਰ੍ਹੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜੀਅ ਸਕੇਗਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਜੀਵਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਬਾਜ਼ੀ ਮੁੱਕ ਗਈ ਏ। (ਖੰਘਦਾ ਹੋਇਆ) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਲੁੱਟ ਲਏ ਨੇ... ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ... (ਖੰਘਦਾ ਹੈ) ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਪਵੇ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਕਿੰਨੇ ਲੁੱਟ ਲਏ ਨੇ, ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਸਮਝ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਕ ਜਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਉਥੇ ਇਕ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਆਈ। ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਾਸ਼ੂਕਾ। ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੜੇ ਤੋਹਫੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਇਕ ਤੋਹਫਾ ਸੀ ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਿੱਸਪਾਟ - ਹਾਂ

ਪਿਸਪਾਟ... ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਪਿਸਪਾਟ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਲੇਟਿਆਂ ਲੇਟਿਆਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਖਾ ਲਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਨਾਨੀ ਦਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰਚਾਅ ਸਕੇ.. ਤੇ ਇਸ ਜਿੱਲਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜੀਅ ਰਹੇ ਹਾਂ... ਪਵੇਲ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਜਿੱਲਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾਏ... ਤੇ ਇਹ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਦਬਾਅ ਲੈਣਗੇ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗੇ? ਨਹੀਂ... ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫੈਕਟਰੀ ਗੇਟ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਪੁਲਿਸ ਬੁਲਾ ਲੈਣ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ।

ਸੀਨ ਅੱਠਵਾਂ

ਐਂਡਰੀ : (ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ) ਉਹ ਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਤਨੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕਰ ਲਵੋਗੇ। ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਸੂਹ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਹਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੈਂਫਲਿਟ ਪੁੱਜ ਗਿਆ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਤੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਵੀ ਉਹ ਜੋ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਛਪਵਾਇਆ।
ਮਾਂ : ਗਾਰਡ ਨੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਮਾਂ ਕੀ ਲਿਜਾਂਦੀ ਏ? ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਪੁੱਤਰ ਗਰੀਬ ਵਿਧਵਾ ਹਾਂ, ਛਾਬੜੀ ਲੈ ਕੇ ਪਈ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਦੂਹਰੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬੀ ਹੀ ਗਈ ਹੋਵਾਂ, ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿੱਡੀ ਔਖੀ ਏ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀ ਲੰਘ ਗਈ।

ਐਂਡਰੀ : ਤੇ ਮਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਸਲੀ ਕੰਮ ਏ। ਪਵੇਲ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਉਸ ਸੜੀ ਹੋਈ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਤਰੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਪੀ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੀੜੇ ਹੀ ਤਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਮਾਂ : ਐਂਡਰੀ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਏਨੀ ਭੈੜੀ ਖੁਰਾਕ ਕਿਉਂ ਦੇਂਦੇ ਨੇ ।

ਐਂਡਰੀ : ਤਾਂ ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਫੌਲਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਏ ਤੇ ਮਾਂ ਤੇਰਾ ਪਵੇਲ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਫੌਲਾਦ ਏ ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਵੇਲ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋ ।

ਮਾਂ : ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ... ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਉਹੀ ਹਾਂ ... ਕੀ ਸੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ । ਹੱਡ ਭੰਨਵੀ ਮੁਸ਼ਕਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਫੇਰ ਮਾਰ ਖਾਂਦੀ । ਸਿਵਾਏ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਡਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਵੇਲ ਕਿਵੇਂ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਆਪਣੇ ਵਹਿਮੀ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਸਾਲ ਭਰ ਦੇਵਾਂ, ਉਹਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਢਿੱਲ ਨਾ ਲਾਵਾਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਮਾਨ ਦੇ ਨਾ-ਨਾਲ ਕਦੀ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਤਰਸ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਸ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਤਰਸ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਮਾਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਏ । ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਅਮੀਰ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਏ ।

ਐਂਡਰੀ : ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਾਕੁਣ ਹੋਵੇ ਜੋ ਹੁਣ ਕਿਧਰੇ ਦੀਵ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਰ ਖਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਮਾਂ : ਤੇ ਬੱਚਿਓ ਹੁਣ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਪਵੇਲ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਜੀਂਦੀ ਹਾਂ । ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦੇ ਨੇ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਸਾਇਬੇਰੀਆ ਦੀਆਂ ਬਰਫਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦੇ-ਰੁਲਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਰਾਤੀਂ ਏਡੀ ਦੂਰ ਤੁਰਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ, ਮੀਂਹ ਵਿਚ, ਬਰਫ ਵਿਚ, ਕੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ? ਉਹ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ, ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਪਿਆਰ ਏ, ਹਰ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਏ ਆਪਣੀ ਨੇੜੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਰ ਵਸੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ।

ਰੇਬਿਨ : (ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ) ਬਸ ਬੈਠੋ ਹੋ, ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ, ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਜੋ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਏ, ਉਹਦੀ ਵੀ ਖਬਰ ਏ ?

ਐਂਡਰੀ : ਕੀ ਖਬਰ ਏ ?

ਰੇਬਿਨ : ਹਰ ਕੋਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ, ਗੇਟ ਦੇ ਅੱਗੇ ਝੰਡਾ ਗੱਡਣ ਦੀ। ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਏ।

ਐਂਡਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਏ ਚਾਚਾ।

ਰੇਬਿਨ : ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਕਸ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਿਸ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਡਰ ਏ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੜਾਈ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਠੋਸ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਏ।

ਨਤਾਸ਼ਾ : ਹੁਣ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਚਾਚਾ ਤੂੰ ਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੜਾ।

ਰੇਬਿਨ : ਮੈਂ ਕਮਾਂਡਰ ਕਿਥੋਂ ਹਾਂ। ਕਮਾਂਡਰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਔਰਤ ਏ (ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ) ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਪਵੇਲ ਦੀ ਮਾਂ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸੋਚਦਾ ਸਾਂਕਿ ਪਵੇਲ ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿਆਣਾ ਕਿਉਂ ਏ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਇਸ ਲਈ ਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਏ। (ਨਤਾਸ਼ਾ ਨੂੰ) ਕੁੜੀਏ ਪੈਂਫਲਿਟ ਲਿਖਿਆ ਤੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਏ। ਪਰ ਫੂਕ ਨਾ ਛਕ ਲਵੀ। ਕੁੜੀਆਂ ਫੂਕ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਛੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੁਸਨ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਲਿਆਕਤ ਦਾ। ਬਸ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਏਹ ਵੇ।

ਐਂਡਰੀ : ਪਰ ਹੁਣ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਅਗੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਏ ?

ਰੇਬਿਨ : ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀ ਹੋਣਾ ਏ। ਕੱਲ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਉਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਝੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣਗੇ। ਪੁਲਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕੇਗੀ, ਡੰਡੇ ਲਾਠੀਆਂ ਸਭ ਚੱਲਣਗੀਆਂ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਤੋੜਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਝੰਡਾ ਝੁੱਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਜੰਗੀ ਮੁਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਰਚਾ ਫਤਿਹ ਹੋ ਗਿਆ ਏ ਤੇ ਪਵੇਲ ਦੀ ਮਾਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਭੀੜ ਦੀ ਭੱਗਦੜ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਬੁੱਢੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਕੁਚਲੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪਵੇਲ ਅੱਗੇ ਜੁਆਬਦੇਹ ਹੋਣਾ ਪਵੇ।

ਮਾਂ : ਤੂੰ ਜਾ, ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਫੜ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਮਾਂਡਰ ਹੋਵੇਗਾ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏ ਤੇ ਇਹ ਦੱਸ ਚਾਹ ਪੀਵੇਂਗਾ ?

ਰੇਬਿਨ : ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣਾ-
ਆਪਣਾ ਮੋਰਚਾ ਸਾਂਭ ਲੈਣ।

(ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।)

ਮਾਂ : ਆਇਆ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਦੇਣ, ਵੱਡ ਕਮਾਂਡਰ (ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ।)

ਸੀਨ ਨੌਵਾਂ

(ਝੰਡੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰੋਲਾ, ਪੁਲਿਸ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਏ। ਇਕ ਪਾਸੇ
ਵਰਕਰ, ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਝੰਡੇ ਹਨ,
ਨਾਅਰਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।)

ਪੁਰਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ...

*(ਅਗਲਾ ਸਾਰਾ ਸੀਨ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਪੱਕੇ
ਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਝੰਡੇ ਦੇ ਮਗਰੇ ਆਉਂਦੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ।)*

ਪੁਲਸੀਆ : ਫੇਰ ਲੰਘ ਜਾ ਖਲੋਵੀਂ ਨਾ।

*(ਮਾਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਝੰਡੇ ਉੱਤੇ ਝੰਡਾ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ,
ਜੋ ਉਹਨੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫੁਰਤੀ
ਨਾਲ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।)*

ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ : ਉਹ ਦੇਖੋ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

*(ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਮਾਂ ਵੱਲ ਭੱਜਦੇ-ਭੱਜਦੇ ਫਰੀਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਂ
ਉਸੇ ਥਾਵੇਂ ਖਲੋਤੀ ਫਖਰ ਨਾਲ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।)*